

**MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ
AGRONOMICKÁ FAKULTA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BRNO 2017

Aneta Holasová

Mendelova univerzita v Brně
Agronomická fakulta
Ústav chovu a šlechtění zvířat

Aktuální stav rozvoje Green Care v České republice
Bakalářská práce

Vedoucí práce:
Ing. Vladimír Mikule, PhD.

Vypracovala:
Aneta Holasová

Brno 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci *Aktuální stav rozvoje Green Care v České republice*, vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše

V Brně dne:.....

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu Ing. Vladimíru Mikulemu, Ph.D za odborné rady, konzultace, důležité informace a především za jeho trpělivost.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá tématem Aktuálního stavu rozvoje Green Care v České republice. Začátek této práce se věnuje historii a definování termínu green care a dalších pojmů s ním spojených. Dále popisuje stav green care v zahraničí a přiblíží jeho rozvoj a nejčastěji využívané formy jak ve světě, tak i v České republice. Zaměří se také na charakteristiku jednotlivých provozů spojených s tímto tématem. V závěru je zhodnocen současný stav green care a možnost jeho dalšího rozvoje.

Klíčová slova: green care, sociální zemědělství, terapie, farma, multifunkční zemědělství, zooterapie, ergoterapie, zahradní terapie

ABSTRACT

The theme of this bachelor thesis is a Current development of Green Care in the Czech Republic. The first part of the thesis is dedicated to explaining the term Green Care (which includes a history) and other terms associated with it. Then, the thesis is focused on development and the most used forms of Green Care in foreign countries as well as in the Czech Republic. In next part, there are described farms which are using this concept. The last part of the thesis focuses on the future development options of Green care in the Czech Republic.

Key words: green care, social farming, therapy, farm, multifunctional agriculture, zotherapy, ergotherapy, horticultural therapy

Obsah

1.	Úvod.....	8
2.	Cíl práce.....	9
3.	Multifunkční zemědělství	10
3.1	Program rozvoje venkova	10
4.	Green Care	11
4.1	Historie.....	12
4.2	Cílové skupiny	13
4.3	Prostředí, ve kterém se green care odehrává.....	14
4.4	Prováděné aktivity.....	14
5.	Green Care v zahraničí	16
5.1	Velká Británie.....	16
5.2	Norsko	18
5.3	Německo	19
5.4	Itálie.....	20
5.5	USA.....	21
6.	Green Care v České republice	22
6.1	Projekty podporující green care	22
6.1.1	Terapie přírodou a pro přírodu.....	23
6.1.2	COST Action 866.....	23
6.1.3	M. A. I. E – Multifunkční zemědělství v Evropě.....	24
6.1.4	WWOOF.....	24
6.1.5	Social integration in green	25
6.2	Nerozšířenější typy green care	25
6.2.1	Zooterapie	25
6.2.2	Ergoterapie.....	30
6.2.3	Zahradní terapie	31

6.2.4	Sociální zemědělství	32
7.	Provozy v České republice	34
7.1	Camphill České Kopisty	34
7.2	Apolenka z.s.	35
7.3	Chaloupky	36
7.4	Centrum Kociánka	37
7.5	Biostatek.....	38
7.6	Květná Zahrada, z.ú.	38
8.	Zhodnocení současného stavu	40
9.	Závěr	41
10.	Zdroje.....	42
10.1	Knižní zdroje.....	42
10.2	Internetové zdroje.....	43

1. Úvod

S rozvojem civilizace se stále častěji objevují nové technologie a další moderní objevy, které zasahují do života člověka. V poslední době je lidstvo stále více přitahováno k přírodě. Znovu se vracíme k zahrádkářství, farmaření a i ke zvířatům, která se v minulosti podílela na vývoji lidské společnosti. Zároveň se zvýšily požadavky na udržitelnost v zemědělství a na well-being hospodářských zvířat.

Zemědělství je ovlivňováno přírodou a přírodními podmínkami, které stanovují, jaké plodiny se budou na dané půdě pěstovat. A právě kombinace práce na farmě, čerstvý vzduch, dobrý pocit z odvedené práce a společenské kontakty, které se při ní vytváří, mohou pomoci skupině obyvatel, která je nějakým způsobem zdravotně či sociálně znevýhodněná. Vykonávání těchto smysluplných aktivit může vést ke zvýšení sebevědomí a nezávislosti. Další výhodou je nepochybně možnost nalezení pracovního uplatnění pro takto znevýhodněné osoby a jejich integrace do společnosti.

Úkolem green care je právě zlepšovat psychické i fyzické zdraví člověka prostřednictvím práce na farmě, se zvířaty a rostlinami. V České republice není tento koncept stále příliš známý, ale přesto pro zemědělce představuje možnost rozšířit nabídku svých služeb.

2. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zhodnocení aktuálního stavu rozvoje green care v České republice. Práce je zaměřena na jednotlivé typy green care i na projekty, které tento koncept podporují. Dále je zhodnocen stav ve vybraných provozech, jenž koncept zapadající do multifunkčního zemědělství provozují. Na závěr je zhodnocena situace v České republice.

3. Multifunkční zemědělství

Koncept multifunkčního zemědělství byl uznán Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 1998 na zasedání ministrů, během kterého toto téma získalo spoustu pozornosti. Od té doby bylo vytvořeno několik reportů, které se zabývaly různými stránkami multifunkčního zemědělství.

Podle OECD (2001) můžeme multifunkčnost definovat jako schopnost zemědělství produkovat různé nekomoditní výstupy. Zároveň by zemědělství mít funkci ochrany životního prostředí, dbát na zachování krajiny a podílet se na rozvoji venkova.

Tento typ zemědělství má dva klíčové faktory. Prvním faktorem je sdružená produkci komunitních a nekomoditních výstupů zemědělství a tím druhým je skutečnost, že některé nekomoditní výstupy projevují charakteristiky externalit nebo veřejného majetku, pro které neexistují funkční trhy nebo je jejich funkčnost omezena (OECD, 2011).

3.1 Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova je platný na období 2014-2020 a v těchto letech rozdělí přibližně 90 miliard korun. Zabývá podporou mladých zemědělců, investicemi do zemědělství a zpracováním zemědělských produktů. Jednalo se o program, který byl založen na konceptu trvale udržitelného rozvoje a stabilizaci venkovských oblastí.

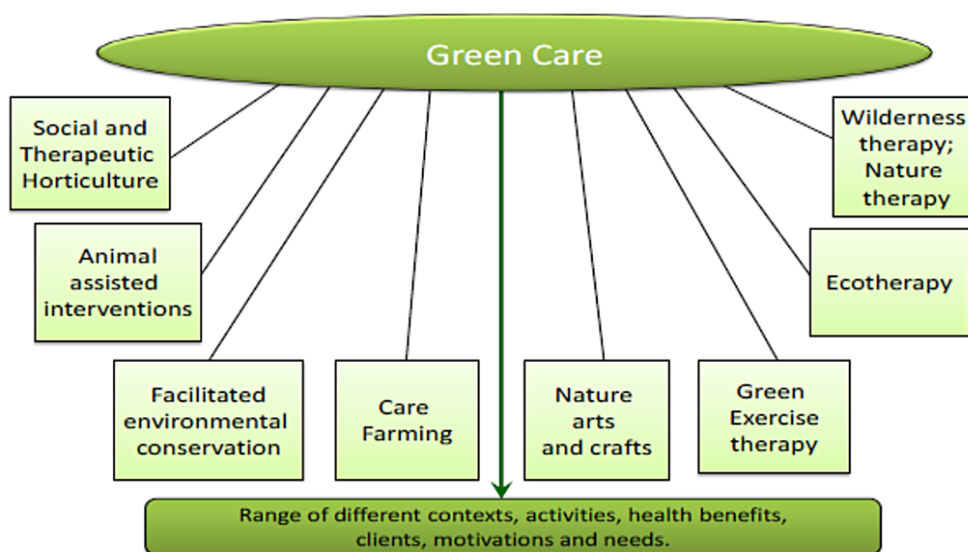
Hlavní cíle tohoto programu vychází z předchozích programů na rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství, ale byly dále rozšiřovány. V současné době, jedním z jeho hlavních cílů je prostřednictvím agroenvironmenálních opatření zajistit obnovu, zachování a zlepšení ekosystémů. Dále se zaměřuje na zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství, která je podporována zejména investicemi (do zemědělství, nových technologií, lidského kapitálu, atd.), ale zároveň je důležité eliminovat negativně působící faktory na zemědělství (nízká kvalita produktů, nízká produktivita práce nedostatečný marketing, atd.). Druhým z cílů, který je stejně důležitý jako předchozí, je zajištění podmínek pro tvorbu alternativních pracovních příležitostí na venkově a zároveň tak ve venkovských oblastech snížit nezaměstnanost.

V rámci Programu rozvoje venkova je také podporována metoda LEADER, která prostřednictvím vzdělávacích aktivit, poradenství a spolupráce v oblasti zemědělství a lesnictví přispívá ke komunitně vedenému místnímu rozvoji a také předávání znalostí a inovací (Ministerstvo zemědělství, 2017)

4. Green Care

Green Care je mezinárodní koncept využívání zvířat, rostlin a přírody k aktivitám, které zlepšují fyzické i duševní zdraví člověka. Některé literární zdroje uvádějí, že Green care je jeden z mnoha pojmů, které lze použít pro daný typ služeb. Mezi další názvy, které popisují ty samé aktivity, patří například Social farming a Farming for health (Steigen, Kogstad, Hummelvoll, 2015). V České republice je nejvíce využíváný termín sociální zemědělství (social farming), přestože podle Portálu sociálního zemědělství se jedná o nejkompexnější část green care, která z tohoto konceptu vychází.

Green care bychom mohli definovat jako různé terapeutické a pedagogické činnosti, které jsou praktikovány ve venkovském prostředí a souvisejí se zemědělstvím. A jak už bylo zmíněno, tak se jedná o aktivní proces, který má zlepšit fyzické a duševní zdraví klientů. Green care má spousty různých úrovní a elementů, které se zaměřují na různé potřeby člověka (Sempik et al., 2010). Jedná se tedy o souhrnný termín, který je založený na různých typech léčby s využitím přírody pro jedince se zvláštními zdravotními nebo sociálními potřebami nežli pro širokou veřejnost (Atkins, Bragg, 2016). Aktivity spojené s green care, jsou zahrnuty ve schématu „green care umbrella“ (viz obr. č. 1). Sociální a terapeutické zahrady, ekoterapie a ochrana přírody (jako součást léčby) jsou důležité součásti green care, stejně jako pohyb v přírodě a animoterapie. Samozřejmě existují i další způsoby léčby, ale ty se vyskytují v mnohem menším měřítku než výše zmíněné (Sempik, Bragg, 2016).

Obr. č. 1: Rozdělení Green Care podle Atkinse a Braggové

Green care je často popisován jako koncept výhodný pro zemědělství i zdravotní péči. V rámci struktury multifunkčního zemědělství by se dalo říci, že green care rozšiřuje nabídku aktivit, díky kterým farmáři mohou zvýšit své příjmy. Ty mohou farmáři pomoci při vytváření či zlepšování zemědělsko-společenských vztahů a také slouží jako podpora rozvoje venkova (de Krom, Dressein, 2012).

4.1 Historie

Využívání přírody k péči o pacienty a zdraví všeobecně není nová myšlenka. Věznice, nemocnice i kláštery v minulosti využívali různé venkovní aktivity k udržení dobrého zdraví (Sempik et al., 2010). Například ve starověkém Řecku bylo město Epidauros považováno za místo určené k léčení. Askepiova svatyně, která se nacházela v tomto městě, byla ve středověku největším léčitelským centrem. A právě studie Epidauros a dalších terapeutických míst vedla v roce 1992 W. Geslera k návrhu konceptu takzvané Terapeutické krajiny. Gesler ve své práci tvrdí, že konkrétní místa mají své terapeutické účinky a zaměřuje se na to, jak příroda může ovlivnit zdraví člověka a zlepšit jeho duševní pohodu.

První principy Green Care však nalezneme již ve 13. století ve Flandrech. Do svatyně tu přicházeli poutníci a zůstávali ve vesnici, kde se o ně starali její obyvatelé. Jedná se o první příklad tzv. terapeutické komunity (Sempik et al., 2010).

V 18. století francouzský psychiatr Philippe Pinel, zavedl pracovní léčbu. K léčení svých pacientů využíval tělesné cvičení a práci, přičemž kladl důraz na empatii a zachování lidské důstojnosti. Tuto metodu využíval zejména proto, že upevňovala dobrou morálku a také disciplínu (Krivošíková, 2010). V 90. letech 18. století vznikla v Anglii klinika York Retreat, která využívala zvířata k léčbě svých pacientů. Součástí léčby byla péče o králíky a drůbež. Smyslem tohoto procesu bylo naučit pacienty zodpovědnosti za zvířata, která na nich byla závislá. Stejnou metodu využili i v Německém Bielefeldu, kde se pacienti starali o kočky, psi, ptáky, ale také koně (Opočenský, 2003). Americký psychiatr Benjamin Rush (počátek 19. století) je často považován za „otce“ moderního terapeutického zahradničení a ve své knize *Medical Inquiries and Observations Upon Diseases of the Mind*, popsal své postřehy o práci pacientů na zahradě, jejich pomoci při sekání dřeva v lese nebo také pomoci s praním a žehlením (Sempik et al., 2010).

V České republice se podobná metoda začala uplatňovat v psychiatrické léčebně v Brně, kde ji zavedl profesor Josef Čermák. Pacienti ústavu začali pracovat v zahradách

a zemědělských provozech. Později vznikali i dílny s různým zaměřením (výtvarné, řemeslné, technické dílny). Vznik pražského psychiatrického ústavu v Bohnicích byl z hlediska historie green care významnou událostí, protože pacienti se tu zapojovali do práce v zemědělském hospodářství, zelinářství i zahradnictví (Krivošíková, 2011).

Ve 40. let 20. století v UK vzniklo několik terapeutických komunit na venkovských zemědělských farmách. Významné se stalo Camphillské hnutí, které od té doby rozšířilo do více než dvaceti dalších zemí včetně České republiky.

V současné době se využívání přírody a aktivit k ní vázané rozšířilo. Green care má v nynější době několik odvětví, která spolu souvisejí a doplňují se.

4.2 Cílové skupiny

Cílové skupiny klientů můžeme vymezit věkem, pohlavím a zdravotním handicapem, který dále můžeme dělit na poškození, zneschopnění či znevýhodnění.

Lidé s mentálním postižením jsou pozitivně ovlivněni pravidelným režimem a rozvíjejí své schopnosti a dovednosti v dílnách. Také využívají služby chráněného bydlení.

Do skupiny osob s psychickým postižením můžeme zařadit např. osoby trpící demencí, autismem, schizofrenií nebo i bipolární poruchou. Pro lidi s psychickým postižením jsou vhodné aktivity, jako je péče o zvířata, časté výlety do přírody, sběr ovoce a zeleniny nebo také lehká sportovní aktivita.

Pro lidi s pohybovým postižením jsou určeny bezbariérové farmy, které jsou přizpůsobené pro potřeby osob s fyzickým postižením. Farmy navíc poskytují možnost dostat se do prostředí, které je pro mnoho z těchto lidí obtížně přístupné. Mezi vhodné aktivity, které mohou provozovat, se řadí např. ergoterapie.

Další cílovou skupinou jsou děti a mládež ve věku od 2 do 18 let. Na farmách si hrají, vzdělávají se a vykonává se zde i terapeutická aktivita. V určitých případech mohou farmy fungovat i jako azyl pro mladé lidi, kteří musí být umístěni mimo domácí prostředí. Důvodem umístění na farmě může být šikana, zneužívání, ale také ochrana před agresí. Do této cílové skupiny jsou často zařazeny děti z dětských domovů a děti s hyperaktivitou, poruchou pozornosti nebo s ADHD.

Do cílových skupin můžeme zařadit i mládež s problémovým chováním. Jedná se o mládežníky, kteří mají problémy ve škole i ve společnosti, ale patří sem i ti co užívají návykové látky nebo spáchali trestný čin.

Senioři, kteří jsou omezováni svým psychickým či fyzickým stavem, ale jistým způsobem jsou být stále aktivní, najdou v green care také vyžití. Vhodným programem jsou pro seniory cviky určené pro zlepšení motoriky a pohyb na čerstvém vzduchu. Pozitivní vliv pozorujeme především na psychiku. Působí totiž jako opora při odloučení od rodiny, snižuje depresi a posiluje pocit bezpečí.

Klienty se mohou stát i azylanti, kteří si při společné práci osvojují jazyk, navazují kontakty a zařazují se do komunity. Často se jedná o lidi, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením (Hlušíčková, Gardiánová, 2014).

Uvedené skupiny jsou malou částí celé green care klientely. Jako další bychom tam mohli zařadit např. dospělé osoby se syndromem vyhoření, nezaměstnané či veterány (hlavně USA). Uvedené skupiny se navíc mohou překrývat. Což znamená, že některé osoby mohou vyhovovat podmínkám pro zařazení do více skupin. Přičemž farmy tyto situace vítají, jelikož toto překrývání může vést ke zvýšení finančních zdrojů. Dále je výhodné skupiny kombinovat, tak aby jedna skupina pomáhala té druhé (např. bývalí narkomani pracují s lidmi s Downovým syndromem nebo pomáhají seniorům). Klienti se tak učí od sebe navzájem, což vnímám jako pozitivum, protože to vede k rozvíjení jejich sociálního vnímání.

4.3 Prostředí, ve kterém se green care odehrává

To že se green care odehrává na farmě, není pravidlem, ale jedná se o nejčastěji využívané prostředí. K vykonávání aktivit se totiž může využít celá řádka míst, která jsou součástí farmy, jako jsou stáje, pastviny, pole, výběhy, zahrady, atd. Jak už ale bylo řečeno, tak farmy nejsou jediným místem, kde green care může probíhat. V organizacích se často využívá pouze místnost speciálně určená pro tyto aktivity nebo u pacientů, kteří jsou upoutáni na lůžku, je možné využít i jeho pokoj nebo klientův domov.

4.4 Prováděné aktivity

Aktivity prováděné v rámci green care jsou většinou spojovány s obvyklými činnostmi na farmě. Tyto činnosti jsou ovšem modifikovány tak, aby vyhovovaly dané cílové skupině. Patří sem například krmení zvířat, ježdění na koních, pěstování zemědělských plodin, udržování chodu farmy, zahradnictví, sezónní práce se zvířaty (stříhání ovcí) i na poli a také sekání dřeva, úklid stájí a domácí práce (vaření, žehlení,

atd.). Ať už jedná o aktivity konané venku nebo uvnitř, tak jsou spojené s tradičním zemědělstvím.

Obecně je můžeme rozdělit na aktivity terapeutické (doplňují lékařskou péči), pracovní (zajištění chodu farmy), sociální (chráněné bydlení a dílny), rekreační nebo vzdělávací (učení nových dovedností, rekvalifikace). Přičemž stejný typ aktivit může prováděn za účelem dosažení různých cílů. Jako příklad můžeme uvést péči o zvířata nebo sekání dřeva. Tyto činnosti mohou být zároveň vzdělávací, pracovní i terapeutické. Je důležité, aby se práce, kterou vykonává farmář, nenahrazovala prací odváděnou klientem (Fjeldavli, 2006).

5. Green Care v zahraničí

Využití zemědělských farem jako základ pro podporu lidské psychiky a fyzického zdraví je relativně nový stav, který začal jako proces ode dna. Vypadá to, že zdravotnický sektor a sociální služby potřebují další alternativy k tradičním léčebným postupům. Počet multifunkčních farem, které nabízejí služby green care, se za poslední dobu rapidně zvýšil a podobné pozitivní zkušenosti nacházíme v různých zemích: práce na farmách posiluje sebeúctu, sociální dovednosti, zodpovědnost, fyzické i psychické zdraví a cílevědomost.

Je pozoruhodné, že ve všech zemích prvotním podmětem pro vytvoření green care farem nebyly zdravotní organizace, ale sami farmáři. Přitom jsou u těchto farem v jednotlivých zemích velké rozdíly, které najdeme v cílových skupinách, vykonávaných aktivitách, cílech péče, financování i v udržování rovnováhy mezi péčí a zemědělskou produkcí (Hassink, Dijk et al., 2006).

Nicméně ve většině zemí a to i na evropské úrovni green care stále nemá organizovaný systém. Dalo by se říct, že vzniká hlavně na základě aktivity dobrovolníků.

Problémem je ovšem to, že v mnoha případech zkušenosti s danými službami vznikaly autonomně, tedy na základě osobních a etnických přesvědčení a také motivací provozovatelů, kteří působili v izolaci ve prospěch veřejného zájmu, ve většině případů neviditelně. Problém je to z toho důvodu, že tato neviditelnost představuje nepřítomnost definovaného právního rámce pro sociální zemědělství. A to nejen v evropských zemích. Je tedy evidentní, že je potřeba zlepšit nabídku sociálních služeb nabízených multifunkčními farmami a zároveň zlepšit jejich kvalitu. Tvorba systému sociálního zemědělství bude dlouhodobý a vývojový proces, který by měl být založen na zkušenostech účastníků green care (SoFar, 2017).

5.1 Velká Británie

Ve Velké Británii je koncept green care relativně nový, ale přesto nabývá na popularitě a to zejména jedna z jeho forem, care farming, která slibuje zdravotní, sociální i vzdělávací benefity. Dala by se popsat jako terapeutické využití běžných zemědělských prací (péče o zemědělská zvířata, zahradničení, práce se stroji, atd.). Touto formou green care se ve Velké Británii zabývá charitativní organizace Care Farming UK, která dané farmy podporuje a snaží se inspirovat politiky k vytvoření

lepších podmínek, které by green care podporovaly. Organizace je vedena farmáři a experty a má čtyři důležité úkoly:

- Podpora farmářů – zlepšování kvality v poskytovaných službách a podpora rozvoje komunity
- Vytvoření sítě odborníků – vytvoření sítě napříč Velkou Británií, která bude podporovat praxi jednotlivých farem a usnadní vztahy s místním zastupitelstvím
- Zlepšit podvědomí o službách „care farming“ - zvýšit podvědomí jak o službách, tak i o výsledcích nejen ve Velké Británii, ale v celé Evropě
- Šířit výsledky – vypracovávání případových studií

Ve Velké Británii se v dnešní době nachází zhruba 240 farem, které se zaměřují na care farming a když vezmeme v úvahu i Irsko, tak se počet farem vyšplhá na 255 (Care Farming UK, 2016).

Kdybychom se podívali trochu do historie a to konkrétně do Viktoriánské Anglie, tak bychom zjistili, že součástí tehdejších nemocnic byly i zahrady a v některých případech dokonce farmy. Dokument z roku 1881 (Report of the Commissioners of the Scotch Board of Lunacy) popisuje důležitost těchto zahrad a farem při léčbě pacientů. Zahradničení bylo a stále je považováno za jednu z možností rekonvalescence. Zahrady z většiny nemocnic sice zmizely, ale zahradničení se během let stalo formou terapie, která je ve Velké Británii velice využívána. Zahradničení ve Velké Británii podporuje organizace Thrive, jejímž zakladatelem je Chris Underhill. Již od založení si tato organizace klade za cíl podporovat zahradničení jako terapeutickou činnost. Dává lidem možnost pracovat nejen ve vlastních zahradách, ale v těch komunitních a také poskytuje poradenství (Sempik, Aldridge, 2006).

Za zmínku rozhodně stojí i camphillské hnutí, které ve Spojeném království vzniklo v roce 1940. Zakladatel, Karel Köning, se inspiroval Rudolfem Steinerm a chtěl pozitivně působit na životy lidí, kteří jsou často přehlíženi a odsunuti na okraj společnosti. Věřil, že i ti s mentálním handicapem se mohou podílet na běhu společnosti. V každém členovi komunity se tedy hledá talent pomocí různých druhů terapie (hudba, zahradní práce, sport, malování, atd.). Camphillské komunity dávají možnost osobám s handicapem zažít nezávislost, zodpovědnost a osobní rozvoj. Od založení se toto hnutí náležitě rozrostlo. Ve světě se nachází více než 100 camphillských komunit a jen v

Evropě jich najdeme 97. Jedna komunita se nachází i v České republice a to v Kopistech u Terezína (Camphill na soutoku, 2017).

5.2 Norsko

Norsko leží v severní části Evropy a jedná se o stát, který má velké rozdíly v klimatu i v zemědělských podmínkách mezi severem a jihem země. Zelenina a ovoce se primárně pěstuje na jihu, naproti tomu farmy s hospodářskými zvířaty (skot, ovce) jsou běžnější na severu. Norští farmáři se totiž během posledních 30 let snažili přesunout farmy s hospodářskými zvířaty na půdu, která není vhodná na pěstování obilí nebo zeleniny. Důvodem je nízké procento kultivované půdy. Z celkové zemědělské půdy Norska 3 % představují ornou půdu (zhruba 1 milion ha) a z 22 % je norská půda pokryta lesy.

Za několik posledních dekad prošlo norské zemědělství rozsáhlým vývojem. Spousta farem zaniklo, ale ty které převaly, se rozšířily a zmodernizovaly. Norské farmy jsou menší velikosti s méně než 20 ha orné půdy, ale ke většině farem náleží i les.

V polovině 90. let norské farmy začaly zařazovat do své nabídky služeb také green care. Podle výzkumu, který byl zveřejněn v roce 2002, hlavním zdrojem příjmů farmářů nebyla farma, ale jejich další povolání mimo obor zemědělství. Velká část těchto farmářů však vyslovila přání, získat ze své farmy, co největší podíl svého příjmu. Proto se farmy začaly využívat pro jiné alternativní účely jako je právě green care, které je vhodné pro osoby s handicapem a speciálními potřebami. A právě care farmy jsou v Norsku nejrozšířenější formou green care (Norské ministerstvo zemědělství, 2012).

Organizátory péče jsou kraje a obce, které od farmářů služby green care kupují. Což znamená, že každá farma, která chce tyto služby poskytovat, musí s jedním z těchto úřadů podepsat písemnou smlouvu. Ve smlouvě se vymezí zodpovědnost farmáře, nabízená péče (program), kapacita programu, otvírací doba, potřebná asistence pro klienty, pojištění a způsob podávání hlášení o průběhu programu úřadům. Je samozřejmostí, že se klade důraz na bezpečnost. Důležitá je tedy i prevence.

Pokud v Norsku chcete nabízet služby green care, je důležité splnit dvě podmínky a to snadnou dostupnost farmy a svolnost celé rodiny vykonávat na farmě tyto služby. Green care nepřináší pozitivní výsledky pouze klientům, ale také poskytovatelům. Farmáři mají možnost využití svých prostor a znalostí a zároveň farmáři pomůže vylepšit jejich finanční i sociální situaci (Hassink, Dijk et al., 2006).

V Norsku se dá v oblasti green care i vzdělávat. Zemědělská univerzita nejen vede výzkum v tomto oboru, ale také v něm poskytuje bakalářské a magisterské vzdělání. Univerzita rovněž nabízí celoživotní vzdělání pro farmáře i odborníky z řad zdravotnických a sociálních pracovníků (Kadlecová, 2009).

5.3 Německo

V současné době je termín green care v Německu neznámý. Přesto zde fungují některé typy sociálního zemědělství jako farmy pro osoby s různým druhem postižení či drogově závislé (Neuberger et al., 2006). Zdravotní instituce vytvořily pracovní útvary, které pomáhají s integrací zdravotně handicapovaných osob. Vytvořeno bylo dohromady přes 630 pracovních útvarů (ochranných dílen) a z toho asi 150 má zemědělskou nebo zahradnickou sekci. Německo se od ostatních zemí liší hlavně tím, že ty to skupiny nebyly vytvořeny již existujícím komerčními farmáři (Hassink, Dijk et al., 2006).

Nejrozšířenějším typem jsou ochranné dílny, které kombinují farmaření a různorodou práci pro osoby, jejich handicap jim neumožňuje vstoupit na pracovní trh. Jak už bylo výše zmíněno, tak v Německu existuje 630 ochranných dílen, ve kterých pracuje kolem 210 tisíc postižených osob. Hlavním úkolem těchto dílen je zlepšování mentálního a fyzického stavu a rozvoj osobnosti klientů. Dále by svým klientům měli zajistit pracovní školení. Ochranné dílny jsou financovány veřejného rozpočtu a stejně tak z jejich vlastních výdělků.

Dále se v Německu hraje důležitou roli zahradní terapie, která se tu začala využívat v roce 1980. Při zahradničení se zapojuje do činnosti celé tělo a to pomáhá s psychickou i fyzickou rekonvalescencí. Navíc během této aktivity lidé zvyšují svoji flexibilitu, zesílí, začnou se lépe přizpůsobovat různým typům práce a počasí. Zároveň se jim zvedne sebevědomí a to hlavně proto, že vidí výsledky své práce (Neuberger et al., 2006). Zahradní terapie je zde využívána již ve více než 400 nemocnicích a rehabilitačních centrech pro alkoholově a drogově závislé. Tento typ terapie je financován zdravotními pojišťovnami a v současné době není podporován žádnými státními orgány (Elsen, Kalisch, 2007).

Německo spolu s Portugalskem stojí za prvotním podnětem, který vedl ke vzniku terapie za pomoci zvířat. Různé druhy zvířat jsou využívány k různým účelům. „Institut für soziales Lernen mit Tieren“ je organizace, která pravidelně navštěvuje domovy a instituce pro děti a mládež, školy, domovy důchodců. Během těchto návštěv poskytují vzdělání v rámci animoterapie (neboli zooterapie). Tato organizace ale

samotnou animoterapii také poskytuje. Klienti mohou přijít do styku s více než 60 zvířaty a jsou podporovány k projevu náklonnosti vůči zvířatům. Samozřejmě je důležité vybrat pro klienta správné zvíře, se kterým bude terapie probíhat. Během těchto terapií se děti učí o zvířatech, jejich chování a jejich interakcí s lidmi. Pro lidi s postižením zvířata představují oporu a napomáhají zlepšení jejich motorických schopností (Neuberger et al., 2006).

5.4 Itálie

Itálie je jednou z předních zemí co se týče počtu farem zaměřených na green care. V současné době jejich kolem 350 a jejich velikost se pohybuje okolo 9 ha. Farmáři experimentují s novými způsoby využívání zemědělství, ale v každém regionu se situace trochu liší. Obecně by se dalo říci, že se farmy tu rozlišují na vzdělávací, care farmy a farmy určené k rekreaci.

Green care je tu založeno převážně na aktivitě dobrovolníků a na smluvních vztazích mezi zdravotními organizacemi a sociálními družstvy (kooperativy), ale nemá pevnou strukturu a musí se brát ohled na různé faktory (např. místní tradice, regionální rozmanitost a kultura). Tyto družstva se začala zakládat po uzavření psychiatrických léčeben v 80. letech. Green care v Itálii je zaměřeno zejména na udržování rovnováhy mezi zemědělskou produkcí a nabízenými službami. Pokud se farmy zaměřují více na jednu z těchto složek, tak je můžeme rozlišit i pomocí jejich terminologie (rodinné farmy versus sociální kooperativy, nezávislé farmy spolupracující se zdravotními institucemi versus institucionální farmy).

Care farmy mohou být financovány různými způsoby např. spolupracováním již s výše zmíněnými zdravotními organizacemi nebo rovnou platbami klientů. V jiných zemích se cena služeb pohybuje okolo 40-70 eury, ale Itálie je specifická tím, že farmy ze svých poskytovaných aktivit green care málokdy mají nějaký příjem. Nezávislé care farmy totiž nezapadají do zdravotní struktury financování. Platby za tyto aktivity záleží na schopnostech a motivaci farmáře.

Itálie je řádným příkladem toho, že care farmy mohou nabízet služby různorodým cílovým skupinám, jako jsou osoby s mentálními problémy, drogově nebo alkoholově závislí, starší lidé s demencí, autisti, vězni, dlouhodobě nezaměstnaní nebo osoby se syndromem vyhoření.

Stejně jako v Norsku, tak i v Itálii se dá v oboru green care vzdělávat. Můžeme si vybrat z několika univerzitních oborů nebo ve vzdělávání můžeme začít už i na střední škole (Di Iacovo et al., 2006).

5.5 USA

Situace v USA je trochu jiná. Termín green care je tu spojován s ekologicky přátelským přístupem k přírodě a krajině. Farmy jsou zaměřeny především na produkci zdravějších potravin a snaží se tedy přejít z tzv. „farmaření pro kalorie“ na „farmaření pro zdraví“. V tomto kontextu, zemědělství nenabízí služby, které vedou ke zlepšení zdravotní kondice a nenabízí ani terapeutické aktivity. Není to tak že by tyto služby v USA nebyly vůbec nabízeny, jen se nenabízí v rámci green care (Relf, 2006).

Je tu ale jedna služba nebo lépe řečeno program, který je to tu poměrně využíván a v menším měřítku se k němu můžeme dostat i v Evropě (např. Spojené království) i jiných státech světa (např. Nový Zéland). Jedná se o wilderness terapii. Tento program nabízí více organizací, které se zaměřují na různé cílové skupiny (např. drogově závislí nebo osoby trpící depresí, ale nejčastější cílovou skupinou je problémová mládež).

Wilderness terapie využívá venkovních aktivit a neznámého, ale bezpečného prostředí pro sebepoznávání a budování pozitivních povahových rysů. Zároveň klient získá zábavnou a jedinečnou zkušenost. Tato terapie je ve většině případech skupinová, aby se účastníci navzájem podporovali, vybudovali si mezi sebou důvěru a spolupracovali. Wilderness terapie je sestavená tak, aby napodobovala výzvy a tlak, který je na klienty vyvíjen rodinou a společností, ale poskytne jim prostředí oproštěné od negativních vlivů. Mládež se tímto způsobem učí navazovat vztahy, žít s pravidly a přijmout zpětnou vazbu. Díky těmto zkušenostem se klienti navíc naučí spoléhat nejen samy na sebe, ale i na své okolí (Anonym, 2016).

6. Green Care v České republice

V České republice je téma green care teprve na svém počátku. Zemědělci se s tímto termínem začali setkávat na základě zapojování do mezinárodních projektů, které zemědělcům ukázaly trochu jiné možnosti využívání jejich farem. Zemědělci tedy často čerpají ze zkušeností zahraničních farmářů, které převádějí a následně aplikují v našich podmínkách. V roce 2011 organizace AREA Viva zavedla doplňkový termín sociální zemědělstvím (jedná se o ekvivalent anglických pojmů social farming, social agriculture či care farming), který se v České republice ustálil a zemědělci ho často zaměňují s green care. Sociální zemědělství je ovšem podle Portálu sociálního zemědělství jednou z nejkompexnějších částí green care (jak vidíme i na diagramu ukazujícím rozdělení green care, ve čtvrté kapitole). Navíc není nutné provádět green care pouze na farmách. Například v případě zooterapie stačí pouze pokoj pro tento typ terapie určený nebo ji lze provádět i v prostředí pacientova domova. Naproti tomu sociální zemědělství se provádí výhradně v prostředí farmy.

V dnešní době v České republice stále neexistuje legislativa, která by upravovala green care jako celek a schází i podpora ze strany Ministerstva a to jak zemědělství, tak i zdravotnictví a školství. Ale díky svým cílům (terapie a vzdělávání) patří green care i do oblasti sociálních služeb a ty již zákonem definované jsou a to zákonem č. 108/2006 Sb. Také v zákoně o zaměstnanosti jsou některé oblasti řešeny a to konkrétně chráněná pracovní místa a zaměstnávání zdravotně postižených osob. V současné době se připravuje zákon o Sociálním podnikání, jehož věcný záměr byl v březnu 2017 schválen vládou. Přičemž na status sociálního podniku by měli dosáhnout obchodní korporace, neziskové organizace i podnikající fyzické osoby, které budou muset splnit několik podmínek (např. transparentní nakládání se ziskem).

V následujících podkapitolách se zaměřím na projekty, které u nás v České republice podporovaly rozvoj green care. Přičemž se v poslední době objevilo i několik nových projektů, které usilují o další rozvoj a rozšíření. Dále charakterizují nejrozšířenější typy green care v České republice .

6.1 Projekty podporující green care

V České republice v současné době probíhá nebo v minulosti probíhalo několik projektů, které propagovaly green care nebo některé jeho formy. V této podkapitole se jim budeme věnovat.

6.1.1 Terapie přírodou a pro přírodu

Jedná se o projekt, jehož realizátorem je Školské zařízení pro environmentální vzdělání Lipka v Brně. Centrem zájmu tohoto projektu jsou přírodní terapeutické zahrady, které podle Lipky představují velký nevyužitý potenciál. Důvodem je dostupnost terapeutických zahrad i pro lidi, kteří jsou zdravotně nebo sociálně znevýhodnění a také seniorům, kteří pobývají např. v domovech pro seniory.

Tento projekt si klade tři cíle. Tím prvním je vybudovat nové přírodní terapeutické zahrady a zároveň pro ně vytvořit vhodné podmínky. Dalším úkolem je klást důraz na vzdělání. Tedy vytvořit vzdělávací kurzy (dlouhodobé) a semináře zaměřené na zahradní terapii pro odbornou veřejnost (zaměstnanci sociálních a zdravotnických zařízení, učitele, atd.). Třetím a posledním cílem je prosazovat téma přírodních terapeutických zahrad do projektu EVVO (Environmentální vzdělání, výchova a osvěta) a jeho dílčích koncepcí.

Tento projekt probíhá od 1. 11. 2015 až do 31. 10. 2017 je financován Ministerstvem životního prostředí v ČR a také Statním fondem životního prostředí (Lipka, 2017).

6.1.2 COST Action 866

COST neboli Evropská spolupráce ve vědeckém a technickém výzkumu je organizace, která byla založena roku 1971 a o 20 let později se Česká a Slovenská Federativní Republika stala jejím členem. Jedná se o organizace, která pomocí tzn. sladěných evropských akcí (Action) provádí výzkum ve spolupráci s inženýry a vědci napříč Evropou.

Projekty organizace COST jsou financovány na národní úrovni, což znamená, že sama organizace má finance pouze na koordinaci projektů. Česká republika financuje vybrané projekty ze státního rozpočtu (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017).

COST Action 866 je projekt zaměřen na green care v zemědělství, který probíhal od 29. srpna 2006 do 28. srpna 2010. Celkem se do něj zapojilo 20 evropských zemí spolu s Islandem a Tureckem. Hlavním úkolem tohoto projektu bylo šířit podvědomí o využívání green care v zemědělství s cílem zlepšit fyzické i mentální zdraví a také kvalitu života člověka. Výstupem celého tohoto projektu byla zpráva, ve které se shrnuly veškeré poznatky a informace, na které se během něj narazilo (Sempik a kol., 2010).

6.1.3 M. A. I. E – Multifunkční zemědělství v Evropě

Projekt s podtitulem Sociální a environmentální vlivy na ekofarmy, měl za úkol rozšířit povědomí o sociálním zemědělství pomocí e-learningu a závěrečným kurzem na mezinárodní letní škole. Na projektu se podílí zástupci z České republiky, Portugalska, Nizozemí, Německa, Bulharska, Finska a Itálie. Již zmíněný e-learning je dostupný právě v jazycích daných států a jeho rozsah činí 80 hodin online a dalších 40 hodin praktické výuky (Veselý, 2011). Dalším cílem byl rozvoj Zájmových center pro sociální zemědělství ve spolupracujících zemích.

Projekt je určen především pro sociální pracovníky, farmáře a vzdělávací instituce. Základem e-learningových osnov bylo podnikání v sociálním zemědělství, na jejímž základě mohly vzdělávací instituce zavést výcviky pro kvalifikaci v oboru sociálního zemědělství (Portál sociálního zemědělství, 2017).

Projekt probíhal v letech 2011-2013 a za Českou republiku byla jako partnerská organizace zvolena společnost AREA viva, z.s.

Výsledkem tohoto projektu je vzdělávací program, jehož absolventi jsou lidé, kteří zvládnou pracovat s širokou škálou klientů mezi, které patří například mentálně nebo tělesně handicapovaní, senioři, drogově závislí, vězni, imigranti nebo národnostní menšiny (Veselý, 2011).

6.1.4 WWOOF

WWOOF neboli Word Wide Opportunities on Organic Farms, což do češtiny můžeme přeložit jako Dobrovolnictví na ekologických farmách. Nejedná se ani tak o projekt, ale o systém dobrovolnictví podporující farmy v jejich provozu. Jedná se o oboustranně výhodný systém. Farmy získávají pomocnou sílu a pro dobrovolníky je WWOOF vzdělávací pomůckou, díky které získají cenné zkušenosti a také si rozšíří znalosti o farmaření. Dobrovolníci pracují na farmě za stravu, ubytování, za možnost se učit a sdílet život na farmě (Veselý, 2016).

Systém WWOOF je rozšířen pomocí webových stránek (wwoof.net), na kterých se můžete zaregistrovat jako dobrovolník nebo hostitelská farma. V České republice tyto stránky (wwoof.cz) fungují od roku 2003. V současné době je na českých stránkách WWOOF zaregistrováno 51 hostitelských farem a přes 180 dobrovolníků (a z toho polovina je ze zahraničí). Pokud chce český dobrovolník získat zkušenosti ze zahraničí, je nutné se zaregistrovat na webových stránkách příslušného státu. V každém státě je organizace, která dohlíží na dodržování hlavní ideje tohoto systému a řeší případné

komplikace související s pobytem. Organizací, která zajišťuje chod tohoto systému, je v České republice AREA viva (WWOOF, 2017).

AREA viva uvádí, že motivací pro zapojení se do tohoto dobrovolnického systému bývá snaha podpořit ekologické zemědělství, dále poznání netradičních obchodních systémů a touha být soběstačný.

6.1.5 Social integration in green

Jedná se o projekt Visegrádské čtyřky, jehož hlavním cílem je usnadnit a podpořit rozvoj sociálního zemědělství v České republice, Polsku, Maďarsku a na Slovensku. Zároveň je pro rozvoj venkova důležité sdílení zkušeností a potřeb sociálních farmářů (Portál sociálního zemědělství, 2017). Projekt se skládá ještě z několika grantů, které se zaměřují například na sociální rozvoj, vědeckou a výzkumnou spolupráci, životní prostředí nebo na rozvoj venkova (Anonym, 2017).

Během trvání projektu se bude konat několik setkání farmářů i jejich klientů, kteří se zapojí do sociálního zemědělství v zemích Visegrádské čtyřky (V4). Jedním z dalších cílů projektu je i rozšíření povědomí o tomto typu green care, proto výstupem budou i videa a nové webové stránky, které budou sloužit pro šíření zkušeností se sociálním zemědělstvím (Portál sociálního zemědělství, 2017).

6.2 Nerozšířenější typy green care

V následující podkapitole bych ráda představila nejrozšířenější typy green care v České republice. Z velké části se bude jednat o terapie a již výše zmíněné sociální zemědělství.

V naší společnosti se neustále setkáváme s lidmi, kteří obtížněji zvládají každodenní (pro někoho rutinní) aktivity, čímž se bohužel dostávají na okraj dnešní společnosti. Osoby s handicapem tedy často vyhledávají odbornou pomoc např. u terapeuta, jehož úkolem je zmírnit jeho obtíže (Jirásková, Casková, Dvořáková, 2010).

6.2.1 Zooterapie

Zvířata se pro pomoc člověku začala využívat zhruba ve stejné době, ve které začala i jejich domestikace. V některých historických dobách získala i privilegované postavení a v některých civilizacích byly i uctívány např. kočky ve starém Egyptě.

Zvířata v člověku vyvolávají pozitivní pocity a do jisté míry mohou působit i jako antidepressivně či antistresově. První historický záznam o využívání zvířat k jejich léčbě je zaznamenán v dnešní Belgii v 8. století a jednalo se o zdravotní terapii postižených

osob. Bohužel první pokusy o zapojení zvířat do léčebných procesů byly špatně zdokumentovány a z velké části i zapomenuty. Přesto víme, že během napoleonských válek vyhledávali psi raněné a stali se tak předchůdci dnešních záchranářských psů. V roce 1992 vznikla asociace IAHAIO, která se zabývá výzkumem a využitím zvířat v praxi. Česká republika se stala členem této asociace tři roky po jejím vzniku.

Největší vliv na rozvoj zooterapie mělo bezpochyby USA. Výzkumníci z této země totiž začali praktikovat animoterapii formou návštěv v potřebném zařízení (např. domov důchodců, nemocnic, dětských domovů a věznic). Společnost Delta Society vypracovala metodologii a normy praxe, které jsou celosvětově uznávány (AAA a AAT). Za účelem sjednocení metodologie a norem v jednotlivých zemích vznikají organizace, které mají právě tento úkol. V České republice je to například Canisterapeutická asociace či Česká hipporehabilitační společnost (Velemínský et al., 2007). Přestože jsou v České republice organizace, které se starají o dodržování norem, tak tu stále zooterapie není legislativně řešena, což znamená, že z právního hlediska se nejedná o typ léčby (Stančíková, 2012)

Z předchozích odstavců je tedy jasné, že zooterapie je vlastně léčebné působení zvířete na člověka. Zvíře může mít pozitivní vliv jak na psychiku člověka, tak i na jeho fyzickou stránku. Zooterapie totiž najde své využití v léčbě mentálně i tělesně postižených osob, ale je vhodná také pro pacienty v rehabilitaci a pro zdravé osoby, kteří se ocitli v nepříznivé situaci (např. lidé v azylovém domě). Při vykonávání této terapie je samozřejmě přítomen i terapeut, který na celou proceduru dohlíží a rozhoduje, jakým způsobem bude terapie probíhat (Anitera, 2017).

Animoterapii můžeme dělit do několika kategorií – podle zvířecího druhu (pes, kůň, atd.), podle metody (AAA, AAE, atd.) a podle formy (návštěvní program, jednorázové aktivity, atd.). Typu animoterapie rozdělené podle druhu zvířat se budu podrobněji zabývat níže. Ještě předtím, ale popíšu rozdělení dle metody. Metody zooterapie jsou čtyři:

- AAA (aktivita za pomoci zvířete) je metoda, která se zaměřuje na zlepšení kvality života nebo přirozený rozvoj sociálních dovedností klienta pomocí jeho kontaktu se zvířetem. Důležitá je obecná aktivizace člověka, což zahrnuje zlepšování pohyblivosti a komunikace, odbourávání stresu a také uzavřenosti. Klienty se nejčastěji stávají školská zařízení a zařízení sociálních služeb.

- AAT (terapie za pomoci zvířat) využívá kontaktu člověka se zvířetem zaměřený především na zlepšení mentálního a fyzického zdraví člověka. Hlavním úkolem je podpora procesu léčby či rehabilitace. Pacienty jsou nejčastěji osoby s fyzickými nebo mentálním handicapem, dále také osoby v rekonvalescenci, atd. Technikou využívanou při této terapii je například polohování, hry pro rozvoj motoriky, péče o zvíře nebo cílené zlepšování řeči a komunikace.
- AAE (vzdělání za pomoci zvířat) využívá se kontakt člověka se zvířetem cílený na rozšíření nebo zlepšení výchovy, vzdělání nebo sociálních dovedností. Cílem je nejen zvýšení motivace k učení, ale také k osobnímu rozvoji. Cílovou skupinou této metody jsou především osoby s poruchou učení, chování či komunikace. Při terapii se často využívá zábavná forma učení a názorná ukázka, dále také hry podporující rozvoj motoriky, komunikace a péče o zvíře, atd.
- AACR (krizová intervence za pomoci zvířat) je kontakt zvířete s člověkem, který se dostal do krizového prostředí. Tato metoda terapie je zaměřena na odbourávání stresu a zlepšení fyzického i mentálního stavu klienta. Cílem je podpora procesu stabilizace situace. Klienty se nejčastěji stávají osoby, které staly oběťmi násilí, přírodních katastrof nebo také teroristický čin. Během terapie je kladen důraz na empatii a motivaci ke komunikaci a další interakci, které snaží docílit např. hrou.

6.2.1.1 Hiporehabilitace

Hiporehabilitace je nejrozšířenější formou zooterapie. Jedná se vlastně o typ rehabilitace, která využívá léčebné působení koně (konkrétně např. jeho hřbetu) na člověka. Copeland-Fitzpatriková definuje tento typ terapie jako: „Cílené využití práce s koněm, vození se na koni a ježdění (hipických aktivit), ale hlavně multidimenzionálního koně na zmírnění nebo odstranění příznaků onemocnění pohybového aparátu.“ (Hollý, Hornáček, 2005).

O využívání koně pro léčbu se nepřímou zmiňuje již Markus Aurelius ve svých filozofických úvahách (cca 171 n.l.). Ovšem za nejvíce literárních záznamů je z 18. století, ve kterém osobní lékař Marie Terezie doporučoval jízdu na koni pro lidi s duševními poruchami. V tomtéž století vyšla kniha „Léčebná a chirurgická gymnastika, neboli výzkum o užitku pohybu“, ve které uvádí, že nejdůležitějším prvkem této terapie je krok.

Toto tvrzení platí i v současnosti. Zájem lékařů vyvolala hiporehabilitace až počátkem 20. století (po první světové válce), kdy se koně začaly využívat pro léčbu válečných invalidů (Velemínský et al., 2007).

Přestože je hipoterapie pro léčbu pacientů využívána již řadu let, tak doposud nebyl zaveden systém prověření koní před zařazením do terapie. Je samozřejmé, že kůň podstupuje základní i speciální výcvik, ale ani ten nebyl pro účely terapie přesně definován. K prověření výkonnosti koně se využívají tzv. výkonnostní zkoušky a zkoušky všestranného prověření koně.

V České republice se do terapie zařazují nejčastěji teplokrevní a chladnokrevní koně, ale také angličtí plnokrevníci či klusáci. Ovšem neexistuje, které je přímo určení k terapeutickému využití. Hlavním kritériem při výběru koně je klient a jeho možnosti, potřeby a typ nebo stupeň znevýhodnění. Všechna plemena koní mají své specifické zkoušky na prověření požadovaných vlastností. Složení zkoušek je vizitkou koně o jeho schopnostech a úrovni výcviku, který odpovídá potřebám této terapie (Jiskrová et al., 2010).

V rámci hiporehabilitace se dále dělí podle cíle a metodiky na hipoterapii, aktivity s využitím koně, parajezdeckví a na psychoterapii pomocí koní. Hipoterapie je speciální forma fyzioterapie prostřednictvím koně. Důležitým prvkem při této metodě jsou impulzy ze hřbetu koně, které vychází z jeho přirozeného pohybu. Při terapii klient zlepšuje koordinaci svých pohybů a také pozitivně ovlivňuje svoji chůzi. O hipoterapii také můžeme konstatovat, že působí vyrovnávací m způsobem, dále má příznivý vliv na sebevědomí klienta (Hollý, Hornáček, 2005). Během hipoterapie je klient vždy pod dohledem fyzioterapeuta, přičemž klient zastává spíše pasivní roli (leží nebo sedí na koni). Nejčastějšími uživateli jsou děti či dospělý s tělesným handicapem (Apolenka, 2017).

Aktivity s využitím koně jsou charakterizovány jako metoda v pedagogické a sociální oblasti, cílená na osoby se specifickými potřebami, jejímž hlavním úkolem je motivace, aktivizace a vzdělávání těchto osob. Tyto aktivity mohou provádět pouze lidé s odborným vzděláním jako je pedagog, sociální pracovník nebo speciální pedagog (Jirásková, Casková, Dvořáková 2010).

Další složkou hiporehabilitace je parajezdeckví. Jedná se o sport určený pro osoby s postižením, který je možné provádět buď rekreačně, nebo na výkonnostní úrovni. Výcvik samozřejmě záleží na možnostech klienta a je vede trenér pod dohledem

fyzioterapeuta nebo odborného lékaře. Jezdec má možnost účastnit se i soutěží v paradrezuře či paravoltiži (Velemínský et al., 2007).

Poslední částí hipoterapie je již výše zmíněná psychoterapie pomocí koní, která využívá možnosti prostředí okolo koně. Tento typ psychoterapie je spíše podpůrnou terapeutickou aktivitou především v psychiatrických léčebnách (Apolenka, 2017).

6.2.1.2 Canisterapie

Canisterapie je druh terapie, která využívá pozitivní interakce psa s člověkem. Pes u lidí dokáže vyvolat dobrou náladu a má pozitivní vliv na psychiku člověka a nezáleží na tom, zda má pes průkaz původu nebo ne. Pro některé klienty dokonce představuje jedinou návštěvu v domově či nějakém zařízení a může tak zastávat roli rodinných příslušníků.

V České republice se začala canisterapie rozvíjet až po roce 1990 (ve světě se tak stalo v polovině 20. století). Tento rozvoj zapříčinili sociologové, kteří si všimli pozitivního působení domácích zvířat na jejich majitele. Byl tedy zaveden cílený a pravidelný kontakt se zvířaty do denního režimu jako forma léčby pro seniory (Canisterapeutické centrum Zlín, 2017). V současné době je klientela tohoto druhu terapie mnohem širší. Využívají ji nejen tělesně i mentálně postižení, klienti v rehabilitaci, senioři v domovech pro seniory, ale také zdraví lidé v nepříznivé životní situaci. I věk klientu je velmi různorodý, do canisterapie se mohou zapojovat kojenci, děti, dospělí i již zmínění senioři.

Polohování je jednou z neznámějších metod této terapie. Vychází ze skutečnosti, že klient se sám nemůže pohybovat a je tedy polohován terapeutem, aby se zabránilo vzniku proleženin a zároveň se uvolnily blokace, protáhly svaly a umožnil se další rozvoj pohybovosti klienta. Pes klienta podpírá a díky jeho tělesné teplotě a dýchání u klienta navozuje klidné prostředí. Pro pacienta je polohování velice namáhavé a nemělo by tak trvat déle než 25 minut v kuse. Největší úspěchy jsou pozorovány u klientů se svalovými křečemi či třesem (Pomocné tlapy, 2009).

6.2.1.3 Farmingtherapie

Terapie prostřednictvím práce na farmě je zvláštním typem zooterapie. Jedná se o terapii, která nepracuje pouze s přímým kontaktem zvířat s člověkem, ale klient se zapojuje do celkového procesu péče o zvířata. Stará se o více typů zvířat, připravuje jim krmivo, uklízí stájové prostory a vytváří vhodné podmínky pro pohodu zvířat. Přestože

výsledky terapie mohou být podobné jako u jiných druhů zooterapie, pro klienta představuje více zážitků a pomáhá při jejich začleňování do společnosti (Velemínský et al., 2007).

6.2.1.4 Malá zvířata

Terapie za pomoci malých zvířat (např. králíci, morčata) se výhodná hlavně díky nízkým nákladům na pořízení a nejsou náročná ani co se týče jejich péče. Problém nastává s jejich neschopností se bránit přetížení a jinému špatnému zacházení, proto je důležitý dohled. Malá zvířata jsou vhodná při terapii dětí a autistický pacientů (Velemínský et al., 2007).

6.2.2 Ergoterapie

Počátky ergoterapie nalezneme již v antice, kdy tehdejší lékaři doporučovali pro osoby s nějakým druhem postižení např. orání, jízdu na koni, zápasy nebo rybaření. V kapitole 3.4 Historie jsem zmínila jméno Philippe Pinel. Jedná se o psychiatra, který se snažil o zlepšení podmínek pacientů v ústavech pro duševně choré. Zároveň zavedl tzv. pracovní léčbu, která spočívala ve vykonávání manuální práce vedené k udržení či vytvoření dobré morálky a disciplíny. V tehdejší Československu se o rozvoj ergoterapie zasloužil Vincent Priessnitz, který tuto léčbu zavel v lázních Jeseník. Díky vysoké účinnosti se tyto lázně staly vyhledávanými i v Evropě. Tato léčba byla ale převážně uplatňována v psychiatrických léčebnách. Profesor Čermák ji zavedl i v Brně, kde pacienti uplatňovali své manuální schopnosti v zahradách a v zemědělských provozech

V minulosti byla tedy ergoterapie nepřesně nazývána jako léčba prací, přičemž tento termín je užíván i dnes a to převážně širokou veřejností. Odborníci se ale přiklání k termínu ergoterapie (Krivošíková, 2011).

V roce 2008 ČAE (Česká asociace ergoterapeutů) definovala tuto terapii jako: „Ergoterapie je profese, která prostřednictvím smysluplného zaměstnávání usiluje o zachování a využívání schopností jedince potřebných pro zvládnutí běžných denních, pracovních, zájmových a rekreačních činností u osob jakéhokoli věku s různým typem postižení (fyzickým, smyslovým, psychickým, mentálním nebo sociálním znevýhodněním). Podporuje maximálně možnou participaci jedince v běžném životě, přičemž respektuje plně jeho osobnost a možnosti.“ Z této definice je tedy jasné, že cílovou skupinou této terapie jsou zdravotně či sociálně znevýhodněné osoby a to jakékoli věkové kategorie.

Tento druh terapie má několik cílů, tím hlavním je podpora zdraví a duševní pohody klienta, zlepšování jeho schopností při konání každodenních aktivit a umožňuje klientům naplnit jejich sociálních role. Důležité je také zabraňovat vzniku dysfunkcí, popřípadě je napravovat či minimalizovat. Během ergoterapie se pacient naučí další možné postupy, jak provádět určité typy aktivit nebo se naučí jak zvládnout danou činnost pomocí technický či kompenzačních pomůcek (Krivošíková, 2011).

V České republice se o správné dodržování zásad ergoterapie a hájení práv terapeutů stará Česká asociace ergoterapeutů, která byla založena roku 1994. Jedná se o neziskovou organizaci, která je členem Světové federace ergoterapeutů. V zájmu asociace je podporování odborného vzdělání ergoterapeutů alespoň na úrovni standardů již zmíněné Světové federace ergoterapeutů a zlepšit tak úroveň služeb v České republice (Rodová, 2015).

6.2.3 Zahradní terapie

„Zahradní terapie je proces, při kterém dochází k léčbě, terapii a relaxaci prostřednictvím kontaktu s přírodou, reprezentovanou zahradou. Při terapii je třeba spolupracovat s kvalifikovaným odborníkem a jasně vytyčit cíle léčby“ (Lipka, 2017).

Zahradní terapie tedy je léčebná metoda využívající pobytu na zahradě a čerstvém vzduchu. Přičemž práce na zahradě napomáhá k odbourávání stresu, předchází syndromu vyhoření a má pozitivní vliv na zlepšení zdravotního stavu. Je vhodná pro seniory, dospělé i děti a příznivý účinek má především na osoby, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje běžný pohyb v přírodě (Lipka, 2017)

Jak už bylo v předešlých kapitolách zmíněno, tak zahradní terapie byla v minulosti hojně využívána i v nemocnicích (a to především v zahraničí). V českých nemocnicích se tato terapie do léčebného procesu pacienta příliš nezapojuje, přesto jednu nemocniční terapeutickou zahradu najdeme i v Brně, konkrétně ve Fakultní nemocnici. Zdejší zahrada byla revitalizována na základě projektu „Zahradní terapie – sociální zapojení a inkluze prostřednictvím zahradně terapeutických opatření a aktivizací“ a funguje od února 2015. V rámci nové zahradně-terapeutické infrastruktury vznikl i areál pro pacienty, jejichž stav jim nedovoluje se běžně pohybovat v přírodě, dále vzniklo nové dětské hřiště a odpočinkové zóny v jednotlivých částech zahrady (Fakultní nemocnice Brno, 2012).

V rámci této terapie je možné se i vzdělávat. Mendelova univerzita v Brně nabízí od roku 2015 kurz Zahradní terapie. Kurz je určený především pro pedagogy, sociální

pracovníky, ergoterapeuty, zahradníky, atd. V letošním roce se také bude poprvé konat kurz v Ekoncentru Baliny a v rámci již výše zmíněného projektu Terapie přírodou a pro přírodu je možné se zapojit se do kurzu s názvem Prostor pro zahradní terapii, jehož součástí jsou také exkurze po terapeutických zahradách v České republice i v Rakousku.

6.2.4 Sociální zemědělství

Sociální zemědělství propojuje zemědělství a sociální sektor. Jeho součástí jsou terapeutické, relaxační, preventivní, pečovatelské i resocializační pracovní komponenty.

Je určené pro široké spektrum cílových skupin. Zapojit se mohou osoby se zdravotním handicapem, děti i mládež s poruchami učení, dospělí (např. se syndromem vyhoření) i senioři. Aktivita konané v rámci sociálního zemědělství probíhají především ve venkovském či příměstském prostředí. Při vykonávání těchto činností se berou ohledy na potřeby klientů a stupeň jejich handicapu. Díky práci na farmě a vytvářením odpovědnosti (např. vůči hospodářským zvířatům nebo práci obecně), získává klient lepší společenské schopnosti, zvyšuje svoji sebeúctu a sebevědomí.

Přínosy tohoto typu green care nespočívají pouze v pozitivním působení na klienta, ale díky sociálnímu zemědělství se na venkově vytváří nová pracovní místa, pro menší zemědělce může také představovat možnost dalšího příjmu a představuje i lepší dostupnost sociálních služeb na venkově. Zemědělci, kteří poskytují služby sociálního zemědělství, navíc často „akceptují“ ekologické principy. Znamená to tedy, že mají svůj podíl na zlepšování životního prostředí (Portál sociálního zemědělství, 2017).

V České republice je sociální zemědělství provozováno již řadu let a to i přesto, že tento termín byl představen teprve nedávno díky projektu M. A. I. E. Na Ministerstvu zemědělství byla zřízena Pracovní komise sociálního zemědělství, jejíž hlavním cílem je hledat podporu a snaha usnadnění rozvoje tohoto oboru. Zároveň v roce 2016 byl díky PGRLF, a.s. vytvořen Program sociálního zemědělství ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství. Program je zaměřený na rozvoj zaměstnávání pracovníků se zdravotním postižením v zemědělské sféře. Jedná se vlastně o investiční úvěr, jehož splatnost nepřesahuje dobu deseti let. Dále existuje Program na podporu venkova, ve kterém jsou bodově zvýhodňováni zemědělci, kteří zaměstnávají zdravotně a sociálně znevýhodněné osoby (Hudcová, 2016).

Důležité je samozřejmě i vzdělání v tomto oboru a to hlavně z toho důvodu, aby zemědělci porozuměli práci se znevýhodněnými osobami. Proto jsou také pořádány kurzy na dané téma (např. Úvod do sociálního zemědělství pořádaný Vyšší odbornou

škola JABOK) a na rok 2017 byl připravován také bakalářský studijní program na Jihočeské univerzitě, který by se zabýval sociálním zemědělstvím. Absolvent daného oboru by měl být schopný vhodně propojit zemědělství se sociální péčí.

7. Provozy v České republice

V této kapitole představím několik provozů, které se green care zabývají a svým klientům nabízí služby a aktivity, které tento termín zastřešuje. Představím například Camphill České Kopisty, které byly zmíněny na začátku práce nebo také Farmu Chaloupky a další.

7.1 Camphill České Kopisty

Toto občanské sdružení bylo založeno v roce 1999 a jedná se o caphillskou komunitu v České republice. Založil ji Petr Nejtek na základě svých zkušeností z Norska a díky finanční pomoci norského camphillu a soukromým dárců, může tento statek provozovat. Statek se nachází v Litoměřicích a než mohl plnohodnotně fungovat, bylo zapotřebí provést několik rekonstrukcí. V roce 2004 (tedy 5 let po založení) začali přicházet první lidé se speciálními potřebami.

Tato komunita je funguje na základě učení filosofa Rudolfa Steinera, Karla Koniga a také křesťanských ideálech. Poskytuje zázemí rodinám, jejichž členové mají speciální potřeby a obtížně se potýkají se svou životní situací a zároveň se zabývají ekologickým farmařením (Camphill na soutoku, 2017). Mají k dispozici 11 ha půdy a pěstují především zeleninu. Svoji zeleninou zásobují prodejce bio potravin v Česku i v Německu a jsou tak jedním z největších ekologických zelinářských statků v České republice. Mají i bedýnkový systém, jejich biopytle jsou rozváženy v ústeckém kraji i v Praze. Problémem je, že pěstování zeleniny není výdělečná činnost, ale díky pomoci dobrovolníků, nekončí ve ztrátě. Proto tuto zemědělskou činnost založili samostatnou právnickou osobu – Svobodný statek na soutoku (Tombová, 2014)

Společenství poskytuje sociální služby ve formě Chráněného bydlení a Centra denních služeb, které jsou určeny plnoletým osobám s mentálním postižením (Camphill na soutoku, 2017). Tito lidé jsou po příjezdu začleněni do běžného života na tomto statku, s čímž je spojená péče o zvířata, práce na zahradě, na poli nebo dílnách (např. textilní dílna nebo svíčkárna), atd. V současné době komunita nabízí chráněné bydlení 11 klientům.

Výhodou této Camphillské komunity je bezpochyby její umístění na venkově. Klidné prostředí venkova a nízký počet klientů totiž umožňuje individuální přístup. Další výhodou vidím v otevřenosti této komunity vůči okolnímu prostředí. Toto občanské sdružení každoročně pořádá několik akcí, do kterých se zapojují jak klienti, tak široká veřejnost. Jako příklad mohu uvést kroužky pro děti, jarní nebo také vánoční jarmarky,

masopustní průvody a dny otevřených dveří Klienti tak mají možnost komunikovat s lidmi mimo komunitu. Důležitou hodnotou života v této komunitě je pocit domova a sounáležitosti.

Pokud byste se o této komunitě chtěli dozvědět další informace, tak vydávají i svůj bulletin Zpravodaj Českého Camphillu nebo si tyto informace můžete přečíst na jejich oficiálních webových stránkách www.camphill.cz (Camphill na soutoku, 2017)

7.2 Apolenka z.s.

Neboli Sdružení občanů pro pomoc zdravotně postižením bylo založeno roku 1999 v obci Spojil u Pardubic. Jedná se o neziskovou organizaci, která byla založena za účelem pomoci druhým a to zejména prostřednictvím hipoterapie. Díky podpoře projektu Pomozte dětem, byla Apolenka schopna vybudovat zázemí a získat odborný personál, který byl pro provoz nutností. V roce 2005 byla v Apolence založena chráněná dílna a toto sdružení zaměstnalo první osoby se zdravotním postižením. V roce 2010 tu byla hiporehabilitace zaregistrována jako Sociálně-akviziční služba určená pro seniory a osoby se zdravotním pojištěním a začala se řídit Zákonem o sociálních službách.

V roce 2011 se zapojili do projektu s názvem „Práce jako koníček“, který byl určený plnoletým klientům se zdravotním postižením. Cílem bylo připravit tyto klienty na vstup (či návrat) na trh práce. Projekt se skládal ze dvou částí a to z poradenského programu a zácvičku u zaměstnavatele. Pro druhou část Apolenka vytvořila několik pozic, které mohli klienti využít. Po ukončení tohoto projektu v roce 2013 byla na jeho základě zřízena služba sociální rehabilitace. Cíle byly zachovány, ale maximální kapacita této služby byla stanovena na 25 klientů za rok.

Cílovou skupinou Apolenky jsou tedy osoby s jakýmkoli typem zdravotního postižení (tělesné, duševní, mentální, atd.). Věk není důležitý, ovšem upřednostňují osoby z okolí Pardubic a jejich služby (hiporehabilitace a sociální terapie) nejsou určeny pro osoby, které se chtějí věnovat jezdeckví a hledají nové volnočasové aktivity. Pokud by se i přesto chtěli naučit jezdeckví, je proto určena Jezdecká škola. Přičemž učit se v ní mohou děti i dospělí.

Kromě hiporehabilitace a sociální rehabilitace Apolenka nabízí také prodej produktů z jejich farmy. V nabídce můžete najít např. mléko (kravské i kozi), sýry, jogurty, atd. Dalšími nabízenými službami je již výše zmíněná Jezdecká škola a dále také Environmentální výchova, kde se děti seznámí se zvířátky na farmě (koně, osli,

lamy, krávy, ovce, kozy, morčata a králíci) a navštíví i voliéry. Po této lekci mohou děti navštívit i Relax park, Stezku pohybu na farmě nebo Jedlý les (Apolenka, 2017).

7.3 Chaloupky

Společnost Chaloupky byla založena v roce 1991 a jejím prvotním cílem bylo vzdělávání v environmentální oblasti a to především výchova k ochraně přírody a trvale udržitelnému rozvoji. Chaloupky mají specifický systém vzdělávání, který vychází z tradic a bere si inspiraci i ze zahraničí. Díky své více než dvacetipětileté praxi a typu poskytovanému vzdělání, se tato společnost podílela i na implementaci ekologické výchovy do české legislativy.

Za dobu svého působení se Chaloupky rozrostly a v současné době mají 7 různých pracovišť v 7 různých obcích. Na Vysočině jsou dokonce největším střediskem ekologické výchovy a jejich ekocentrum v Kněžicích je zase jedním z největších pobytových středisek zaměřených na ekologickou výchovu v celé České republice. Chaloupky na svých pracovištích nabízí jednodenní i týdenní výukové programy a další vzdělávání pro pedagogické pracovníky a to vše v oblasti ekologické výchovy se zaměřením na zvyšování dovedností pro udržitelný rozvoj. Pro děti také nabízí různé kroužky či zájmové oddíly (Chaloupky, 2017).

V roce 2012 založili v Zašovicích zemědělské družstvo a následně v roce 2014 otevřeli farmu, která je opět zaměřena na vzdělávání, ale tentokrát v oblasti zpracování mléka a vlny, dále také welfare a chovu ovcí. Přestože se jedná o farmu primárně určenou ke vzdělávání, tak se je tato farma plně funkční a jejím druhým zaměřením je výroba mléčných produktů (např. sýry, tvaroh, jogurty), které se konzumují např. již v zmíněném ekocentru Chaloupky Kněžice nebo je najdete na pultech místních obchodů. V rámci nabízených agroturistických služeb se na této farmě můžete i ubytovat a následně na ní i pomáhat (tedy vykonávat určité práce spojené s během statku). Farma Chaloupky vyhrála v roce 2016 anketu Skutek roku, přičemž nominace přišla ze strany veřejnosti (Holemář, 2016).

V roce 2015 byl založen Klub Lebeda, což je sociální služba sociální rehabilitace pro znevýhodněné osoby. Jedná se sociálně-terapeutický program, který využívá zahradní terapie a tím napomáhá integraci klientů. Prioritou této služby je zvýšit samostatnost a soběstačnost klienta. Dále rozvíjet jeho smyslových, sociálních i pracovních dovedností na základě jeho potřeb a možností. Cílovou skupinou jsou osoby

ve věkovém rozmezí od 10 do 30 let se zdravotním znevýhodněním (tělesné, mentální či kombinované), kteří se nachází v domácí péči.

Klub Lebeda je sociální služba financovaná z dotací kraje, konkrétně z projektu Podpora vybraných sociálních služeb na území Kraje Vysočina. Přičemž tento klub by měl fungovat alespoň do konce roku 2018 (Chaloupky, 2017).

7.4 Centrum Kociánka

Centrum Kociánka byla založena roku 1919 a jedná se o stání příspěvkovou organizaci. Zřizovatelem tohoto zařízení je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. V současné době má centrum dvě pracoviště a to v Brně a v obci Březejc, které prostřednictvím sociálních a zdravotních služeb poskytuje podporu při vzdělání dětí i dospělých se zdravotním postižením, a tím posiluje jejich začlenění do společnosti. Nabídka služeb toho centra je velice pestrá:

- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Denní stacionáře (arteterapie, vaření, domácí práce, pohybové aktivity, atd.)
- Týdenní stacionáře
- Odlehčovací služby (pomoc především rodičům handicapovaného dítěte)
- Sociálně terapeutické dílny (textilní činnost, výroba keramiky, farmářské práce, výroba šperků, atd.)
- Chráněné bydlení
- Zdravotnické služby (lékařská a psychologická péče, logopedie, léčebná rehabilitace, atd.)
- Osobní asistence (pomoc při zvládnutí běžných denních aktivit)
- Stravování

Každá z těchto služeb si klade jiný cíl a i cílová skupina se může lišit. Obecně by se dalo říct, že hlavním cílem tohoto centra je rozvoj sociálních služeb směrem, který potřebuje klient. Prioritou je tedy nejen začleňování klientů do společnosti a jejich soběstačnost ale také individuální přístup. Důležitým úkolem tohoto centra je také zlepšování komunikačních schopností klienta, rozvíjení jeho samostatnosti, osobnosti i dovedností, proto Kociánka pořádá různé výlety, poznávání nových míst i lidí a pořádáním akcí v rámci centra, ale i mimo něj (klienti se mohou zapojovat i do organizace). Každoročně se pořádá festival s názvem „Dobré ráno, Kociánko“, kterého

se účastní klienti i široká veřejnost a v letošním roce se festival bude konat 25. 5. 2017 a na programu např. divadlo, koncert, deskové hry, atd.

Centrum Kociánka se zaměřuje na osoby se zdravotním postižením ve věku od 3 do 40 let, přičemž právě věkové rozpětí se může lišit v závislosti na typu služby (Centrum Kociánka, 2017).

Součástí centra je i zvířecí farma, protože práce se zvířaty klientům přináší uspokojení, seberealizaci, zábavu, rozvíjí osobnost a sociální kontakt. Na zdejší zvířecí farmě najdete koně, králíky, morčata, ptáky, kozy a prasata. Tyto zvířata také pomáhají klientům při terapii a to zejména koně (Pětník, 2016).

Od letošního roku (tedy roku 2017) se Centrum Kociánka zapojila do sociálního zemědělství a to konkrétně se službami Sociálně terapeutické dílny a oddělení Zahrady (Centrum Kociánka, 2017).

7.5 Biostatek

Biostatek je multifunkční rodinná farma, která sídlí v obci Valeč a je propojena s neziskovou organizací AREA viva. Obhospodařují zde 8 ha půdy, přičemž polovina je určena na pastviny a ta druhá na ovocné sady. Dále se tu starají o stádo ovcí a 7 včelstev. Výstupem této činnosti je jablečný mošt, ovocné marmelády, sýry, ovčí vlna, med a další včelí produkty.

Mimo produkční činnost se tato farma zaměřuje také na aktivity v rámci sociálního zemědělství a nabízí i zážitkovou pedagogiku. Sociální zemědělství je tu realizováno právě prostřednictvím vzdělávání a osvěty a také podporuje sociální integraci. Již zmíněná AREA viva s Biostatem spolupracuje v rámci ekovýchovných programů, jehož účastníky jsou hlavně děti, které se tak seznamují s prací na farmě a to prostřednictvím prohlídky farmy, ukázek výroby moštu, seznámení s ovečkami a s kuklami se děti mohou podívat i do včelích úlů. Dále se tu organizují letní tábory, workcampy i mezinárodní výměny v rámci WWOOF.

Valná většina klientů má nějaký typ zdravotního postižení, ale najdou se tu i osoby bez postižení. Konkrétně jsou to například dlouhodobě nezaměstnané osoby (Veselý, 2009)

7.6 Květná Zahrada, z.ú.

Tato organizace byla založena v roce 2005 v obci Polička jako obecně prospěšná společnost, jejímž cílem byla pomoc a podpora ohrožených a rizikových dětí. Jedná se

především o děti a mladé lidi do věku 26 let (popřípadě i jejich rodiny), kteří jsou dlouhodobě v těžké životní situaci nebo se v ní ocitli znenadání.

V roce 2010 se začala Květná Zahrada věnovat i sociálnímu podnikání, přičemž cílová skupina této organizace zůstává stále stejná. Úkolem je připravit klienta na trh práce a pomoci mu vytvořit správné pracovní návyky. Celková délka této služby je cca rok a dělí se na čtyři fáze. První fází je pracovní terapie, tou druhou je zaměstnání klienta v sociálním podniku. Třetí částí je vykonání dlouhodobé pracovní stáže v některé ze spolupracujících firem a poslední fází je vstup klienta na pracovní trh. V současné době tuto službu využívá 14 klientů a většina jich pracuje na statku a vykonávají nejrůznější zemědělské činnosti. Ovšem Květná Zahrada spolupracuje i s úřady a firmami, takže klienti mohou vykonávat i jiné typy prací (např. úklid, údržbové práce, stěhování, apod.).

Od roku 2013 navíc začala provozovat Květináč neboli Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který je určený pro děti od 9 do 18 let (na základě předchozích zkušeností se zde neumísťují mladší děti). I tyto děti jsou zapojovány do běžných domácích prací (např. vaření, uklízení, atd.) a pracích spojených s provozem farmy (např. sklízení ovoce, péče o zvířata, atd.). Pro děti z oblasti Svitav bylo zřízeno Středisko výchovné péče Svitavska.

Vedle těchto aktivit s Květná Zahrada věnuje tak vzdělávací, přednáškové a osvětové činnosti a provozu sýrárny. V roce 2016 navíc otevřeli výrobnu marmelád, džemů, sušeného ovoce a hub a v roce 2017 je naplánované rozšíření chovu hospodářských zvířat a zahájení provozu drůbežárny.

Většina aktivit je prováděna v rámci Zemědělského družstva Květná (Květná Zahrada, 2017).

8. Zhodnocení současného stavu

Green care je v České republice stále relativně neznámý pojem. Jedním z důvodů může být i to, že jeho rozvoji brání několik faktorů. Jak už bylo zmíněno, tak green care stále není nějak legislativně zastřešeno, ale díky některým svým formám by se mimo zemědělství dalo zařadit i do oblasti sociálních prací. Přičemž v tomto roce byl schválen věcný záměr zákona o sociálním podnikání, který by měl definovat sociální podnikání jako činnost zaměřenou jak na společenský prospěch, tak na dosahování zisku a to i přesto, že tento zisk by měl být z 50% dále využit na společensky prospěšnou činnost či na rozvoj sociálního podnikání. V takovém to podniku by mělo být minimálně 30% osob se zdravotním znevýhodněním. Díky čemuž by se potencionálně mohla snížit nezaměstnanost znevýhodněných osob a zákon by také mohl přispět k řešení problému sociálního vyloučení. Dále napomůže rozvoji obcí a regionů.

V současné době také neexistuje finanční podpora zemědělce, kteří nabízejí služby green care, tedy služby založené na terapii a vzdělávání. Ale pokud je v nabídce služeb chráněné bydlení, mohou mu být poskytnuty dotace a v případě, že zemědělci zaměstnávají osoby se zdravotním postižením, tak mohou využít finanční pomoc, která je poskytována provozům s chráněnými pracovními místy nebo chráněným dílnám. Tyto finanční prostředky ovšem nestačí na pokrytí vynaložených nákladů. Proto jsou farmy často závislé na darech od jednotlivců, institucí či nadací. Výše zmíněný zákon, ale může finančním institucím pomoci v rozhodování, zda některým podnikům poskytnout finanční podporu. Některé farmy také využívají pomoci dobrovolníků, což jim nějaké finanční prostředky šetří.

Přestože je u nás green care stále poměrně málo rozvinutým konceptem, tak snaha o jeho rozvoj vzrůstá a to především v oblasti propojování zemědělství a sociálních služeb. Za posledních několik let se rozšířila nabídka kurzů i studijních oborů, které v tomto odvětví nabízí další vzdělání (např. sociální zemědělství a zahradnická terapie). Lidé tedy mohou v těchto oborech prohlubovat své znalosti a následně se zapojovat do procesu green care. Potenciál dalšího rozvoje vidím v především ve vytváření nových projektů a zahraniční spolupráci.

9. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit aktuální stav rozvoje green care v České republice. První část práce se zabývala vymezením pojmu green care jako aktivity terapeutického, vzdělávacího, relaxačního a sociálního typu využívající přírodu ke zlepšení zdravotního stavu člověka. Práce je zaměřena také na historii green care ve světě i její počátek v České republice. Pozornost je věnována i rozvoji tohoto konceptu v zahraničí a to konkrétně ve Velké Británii, Norsku, Německu, Itálii a USA. V každé z těchto zemí je rozvinutý jiný typ green care a v Norsku navíc v tomto odvětví vytváří národní strategii pro podporu dalšího rozvoje.

Druhá část bakalářské práce je zaměřena na rozvoj green care v České republice a to hlavně na nejrozšířenější typy, jednotlivé provozy a projekty, které tento koncept podporují. Vybrané podniky se z větší části zabývají green care delší dobu a měli podíl na jeho rozvoji. V kapitole Zhodnocení současného stavu je situace v České republice shrnuta a i přes všechny bariery, které před sebou green care má a pro svůj rozvoj bude muset překonat, je přínosem pro společnost a zapadá do konceptu multifunkčního zemědělství a udržitelného rozvoje.

10. Zdroje

10.1 Knižní zdroje

HOLLÝ K., HORNÁČK K.: *Hipoterapie, Léčba pomocí koně*. Ostrava: Montanex, 2005, ISBN 80-7225-190-2

JIRÁSKOVÁ I., CASKOVÁ V., DVOŘÁKOVÁ T.: *Hiporehabilitace*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta, 2010, ISBN 978-80-7375-390-0

KADLECOVÁ H.: *Care Farming jako forma rehabilitace a sociální služby*, Praha, 2009, Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Iva Holmerová

KRIVOŠÍKOVÁ, M., *Úvod do ergoterapie*. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2699-1.

OPOČENSKÝ, K. *Volnočasové pěstitelské a chovatelské činnosti pro znevýhodněné osoby*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7044-537-8.

SEMPIK, J., et al.: *Green Care: A Conceptual Framework, A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care, COST Action 866, Green Care in Agriculture*, Loughborough. Centre for Child and Family Research, Loughborough University, 2010

SEMPIK J., BRAGG R.: *Green Exercise: Linking Nature, Health and Well-being*. Londýn: Taylor & Francis Group, 2016, ISBN 978-1-138-80764-8

STANČÍKOVÁ M.: *Canisterapie v teorii a praxi*. Opava: Gregor, 2012, ISBN 978-80-87731-00-0

VELEMÍNSKÝ M. a kol.: *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Nakladatelství Dona, 2007, ISBN 978-80-7322-109-6

10.2 Internetové zdroje

Anitera: *Léčebné účinky animoterapie* [online]. 2017 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.animoterapie.cz/lecebne-ucinky-animoterapie.htm>

ANONYM: *Wilderness Therapy* [online]. GoodTherapy.org, 2016 [cit. 2017-02-10] Dostupné z: <http://www.goodtherapy.org/learn-about-therapy/types/wilderness-therapy>

ANONYM: *About the Fund* [online]. Visegradfund, 2017 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://visegradfund.org/about/>

Apolenka: *Příběh Apolenky* [online]. 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: www.apolenka.org/o-nas [cit. 2017-04-09].

ATKINS G., BRAGG R.: *A review of nature-based interventions for mental health care* [online]. Natural England, 2016. [cit. 2017-01-18] Dostupné z: http://www.hphpcentral.com/wp-content/uploads/2016/03/NECR204_edition_1.pdf

Camphill na soutoku: *Co děláme* [online]. 2017 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.camphill.cz/p/co-delame.html>

Canisterapeutické centrum Zlín: *Co je to canisterapie* [online]. 2017 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.canisterapie-zlin.cz/canisterapie.php> [cit. 2017-04-01].

Care Farming UK: *Care Farming in the UK and Ireland: State of Play 2015* [online]. Care Farming UK, 2016 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.lotc.org.uk/wp-content/uploads/2016/04/Care-farming-in-UK-and-Ireland-State-of-Play-2015-CFUK-February-2016.pdf>

Centrum Kociánka: *O Kociánce* [online]. 2017 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.centrumkocianka.cz/o-kociance/>

ČAE: *Co je ergoterapie?* [online]. Česká asociace ergoterapeutů. 2008 [cit. 2017-03-01].

Dostupné z:

<http://www.ergoterapie.org/Page.aspx?PageHierarchyID=42&PageIndex=1&PageID=1&node=34&ParentPageID=37>

DI LACOVO AT EL.: *Farming for Health in Italy*. [online]. Springer, 2006 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://library.wur.nl/ojs/index.php/frontis/article/view/1273/845>

DRESSEIN J., DE KROM M.P.M.M.: *Multifunctionality and care farming: Contested discourses and practices in Flanders* [online]. NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences, 2012 [cit. 2017-01-18] Dostupné z:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1573521412000401>

Fakultní nemocnice Brn: *Zahradní terapie – nová forma péče o pacienty Fakultní nemocnice Brno* [online]. 2012 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: www.fnbrno.cz/zahradni-terapie-nova-forma-pece-o-pacienty-fakultni-nemocnice-brno/t4099

FJELDAVLI E.: *The Lay Beliefs about Farming for Health*. [online]. Springer, 2006 [cit. 2017-02-04] Dostupné z:

<http://library.wur.nl/ojs/index.php/frontis/article/view/1259/831>

HLUŠIČKOVÁ T., GARDIÁNOVÁ I.: *Využití farmingterapie pro léčebné účely* [online]. Elsevier, 2014 [cit. 2017-01-18] Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20140321085454946149.pdf>

HOLEMÁŘ, M.: *Další úspěch v anketě Skutek roku!* [online]. Chaloupky – Učím řeči přírody, 2016 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.chaloupky.cz/cs/2-dalsi-uspech-v-ankete-skutek-roku.html>

HUDCOVÁ, E.: *Sociální zemědělství v České republice* [online]. Asociace soukromého zemědělství ČR, 2016 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/venkov-agroturistika/socialni-zemedelstvi-v-ceske-republice.html>

Chaloupky: *Klub Lebeda – sociální rehabilitace* [online]. Chaloupky – Učím řeči přírody, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.chaloupky.cz/cs/1-projekty-klub-lebeda-socialni-rehabilitace.html>

Květná Zahrada: *Podpora ohrožených dětí* [online]. 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.kvetnazahrada.cz/podpora-ohrozenych-deti/>

Lipka: *Projekt terapie přírodou a pro přírodu* [online]. Školské zařízení pro environmentální vzdělání, 2017 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.lipka.cz/ekoskolnik?idm=282>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Oblasti výzkumu* [online]. 2017 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/oblasti-vyzkumu-domeny-cost>

Ministerstvo zemědělství: *Program rozvoje venkova 2014-2020* [online]. 2017 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/>

NEUBERGER K. ET AL.: *Farming for Health: aspects from Germany* [online]. Springer, 2006 [cit. 2017-02-04] Dostupné z: <http://orgprints.org/8610/1/neuberger-et-al-2006-farming-for-health.pdf>

Norské Ministerstvo zemědělství: *Green care – National strategy* [online]. Norwegian ministry of agriculture and food, Norwegian ministry of local government and regional development, 2012 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/lmd/vedlegg/brosjyrer_veiledere_rapporter/m-0734_green_care_national_strategy.pdf

OECD: *Multifunctionality, or Multifunctional agriculture* [online]. Statistics portal, 2001 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1699>

PĚTNÍK: *Hiporehabilitační oddělní, zookoutek, farma?* [online]. Centrum Kociánka, 2016 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.centrumkocianka.cz/2016/07/647/>

Pomocné tlapky: *Polohování se psi* [online]. 2009 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.canisterapie.cz/cz/canisterapie-zakladni-informace/polohovani-se-psy-10.html> [cit. 2017-04-01].

Portál sociálního zemědělství: *M.A.I.E. – Multifunkční zemědělství v Evropě* [online]. Portál sociálního zemědělství, 2017 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/partnerstvi/m-a-i-e-multifuncni-zemedelstvi-v-evrope.html>

REL P. D.: *Agriculture and Health Care – The care of plants and animals for therapy and rehabilitation in the United States.* [online]. Springer, 2006 [cit. 2017-02-04] Dostupné z: <http://library.wur.nl/ojs/index.php/frontis/article/view/1274/846>

RODOVÁ Z.: *Ergoterapie a její cíle* [online]. Česká asociace ergoterapeutů, 2015 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.ergoterapie.cz/Page.aspx?PageID=1>

SEMPIK J.: *Green care and mental health: Gardening and farming as health and social care* [online]. 2010 [cit. 2017-01-13] Dostupné z: http://biblioteca.esec.pt/cdi/ebooks/docs/Sempik_Green_care.pdf

SEMPIK J., ADRIDGE J.: *Care farms and care gardens – Horticulture as therapy in the UK* [online]. Springer, 2006 [cit. 2017-02-04] Dostupné z: <http://library.wur.nl/ojs/index.php/frontis/article/view/1265/837>

SoFar: *Social Farming in Europe – Our Starting point* [online]. SoFar – Social Farming, 2017 [cit. 2017-02-04] Dostupné z: http://sofar.unipi.it/index_file/socialfarfming.htm

STEIGEN A. M., KOGSTAD R., HUMMELVOLL J. K.: *Green Care services in the Nordic countries: an integrative literature review* [online]. European Journal of Social Work, 2015 [cit. 2017-01-18] Dostupné z:

<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2015.1082983?scroll=top&needAccess=true>

TOMBOVÁ S.: *CAMP HILL v Českých Kopistech* [online]. České sociální podnikání, 2014 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/clanky/1082-camphill-v-ceskych-kopistech>

VAN ELSSEN T., KALISCH M.: *Social farming in Germany* [online]. SoFar – Social Services in Multifunctional Farms, 2007 [cit. 2017-02-04] Dostupné z: http://sofar.unipi.it/index_file/State_of_the_Art_Germany.pdf

VESELÝ V.: *Sociální zemědělství* [online]. Biostatek, 2009 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.biostatek.cz/SLUZBY/Socialni-zemedelstvi.html>

VESELÝ V.: *M.A.I.E. – Projekt pro sociální zemědělství* [online]. AREA viva, 2011 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.areaviva.cz/SOCIALNI-ZEMEDELSTVI-1/MAIE-projekt-pro-socialni-zemedelstvi.html>

VESELÝ V.: *Český WWOOF přehledně a stručně* [online]. AREA viva, 2016 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.areaviva.cz/WWOOF-2/Cesky-WWOOF-prehledne-a-strucne.html>